

Broedvogelonderzoek Elswout in 2023

En een vergelijking met 2016

In 2022 kreeg de Veldwerkcommissie van Staatsbosbeheer het verzoek om broedvogeltellers te vinden voor Elswout. Dit gebied is in 2016 voor het laatst geïnventariseerd door Roy Slaterus (Sovon). Richard Joosten en ondergetekende namen de inventarisatie op zich. Met senior boswachter ecologie Gooi en Kennemerland, Susanne van der Veer, maakten wij in het poortgebouw afspraken en zij regelde de vergunning. Eind maart kon de eerste telling worden gedaan.

■ Marcel Slaterus

Het gebied

Elswout staat bekend als een van de oudste, goed onderhouden buitenplaatsen van Nederland. Elswout is bij veel mensen in de regio bekend, want het is

een populair wandelgebied waar je kunt genieten van het oude bos, van bijzondere stinsenplanten, van prachtige mosheuvels en van mooie doorkijkjes en vergezichten. Elswout is onderdeel

BUITENPLAATS ELSWOUT Foto: Marcel Slaterus

van telgebied 2247 van Sovon. Het meet 85,49 hectare en is groter dan Buitenplaats Elswout alleen. Buitenplaats Duinvliet, aan de andere kant van de Elswoutslaan, en de graslanden langs de Marcelisvaart horen ook bij dit telgebied. Door de afwisseling in habitats is de diversiteit van vogelsoorten hoog. Er zijn bos- en parkvogels, struweelbroeders, weidevogels en rietvogels.

De bezoeken

In 2023 is in Elswout conform BMP-A geteld. Dat houdt in dat alle broedvogelsoorten worden geteld. Er zijn 7 tot 12 bezoeken vereist, vooral rond zonsopkomst, maar ook 's avonds en 's nachts. Omdat het gebied te groot is om in één keer te tellen, is het gebied in twee delen verdeeld. Elswout telden we apart van Duinvliet en de graslanden met maximaal vijf dagen ertussen. We hebben één verkennende ronde gelopen in de middag, 11 tellingen zijn gedaan rond zonsopkomst en er is twee keer in de avond en twee keer 's nachts geteld. Tijdens een aantal tellingen kregen wij hulp van Daan en Piet van der Jagt, Bonnie van der Hulst en Petra Vastenhouw (zie tabel 1).

De route

Wij hebben geprobeerd om een route uit te zetten die het gebied zo goed mogelijk dekt (zie kaartjes volgende pagina). Toch zijn er plekken die wij op relatief grote afstand passeerden en waar wij mogelijk niet alle zingende vogels hebben kunnen waarnemen. De richting waarin wij de routes liepen, wisselde per bezoek zodat de zangpiek niet steeds op dezelfde plek tijdens onze tellingen zou optreden.

De broedvogels

Van 45 soorten werd tenminste één territorium vastgesteld (zie tabel 2). Daaronder zijn een aantal rode lijstsoorten zoals Boerenzwaluw, Grote Lijster en Grauwe Vliegenvanger. De meeste soorten en de meeste aantallen troffen wij aan op Buitenplaats Elswout, dat in oppervlakte ook groter is dan Duinvliet en de graslanden samen. Op Elswout werden 41 soorten geteld, op Duinvliet 20 en bij de graslanden 7. Van sommige soorten troffen wij alleen territoria aan in Buitenplaats Elswout. Dat zijn bijvoorbeeld de Boerenzwaluwen die bij de hertenkamp en het poorthuis hun nesten hadden gebouwd. Maar zonder

Tabel 1: Bezoekdata, tijdstippen, gelopen deel, type telling en deelnemers

Bezoekdatum	Tijdstip	Deel (%)	Type	Tellers
23 maart	14:15 – 17:23	100	Dag	Richard en Marcel
25 maart	20:28 – 23:05	100	Nacht	Bonnie en Marcel
26 maart (+1)	6:50 – 9:56	75	Zonop	Richard en Marcel
26 maart (vervolg 26 ^{ste})	9:57 – 11:02	25	Ochtend	Richard en Marcel
6 april (+1)	6:46 – 09:24	75	Zonop	Richard en Marcel
8 april (vervolg 6de)	6:06 08:15	25	Zonop	Richard en Marcel
23 april (+1)	6:02 – 08:55	75	Zonop	Daan, Piet, Richard en Marcel
25 april (vervolg 23 ^{ste})	5:37 – 7:33	25	Zonop	Richard en Marcel
11 mei (+1)	5:35 – 8:38	75	Zonop	Richard
12 mei	00:40 – 00:41		Nacht	Marcel
15 mei (vervolg 11 ^{de})	5:13 – 6:31	25	Zonop	Richard en Marcel
26 mei (+1)	5:06 – 7:47	75	Zonop	Daan, Piet, Richard en Marcel
27 mei (+1)	21:12 – 22:25	25	Avond	Marcel
30 mei (vervolg 26 ^{ste})	5:07 – 6:10	25	Zonop	Richard
5 juni (vervolg 27 ^{ste})	21:09 – 23:47	75	Avond	Daan, Piet, Petra, Richard en Marcel
17 juni (+1)	4:55 – 7:07	75	Zonop	Richard en Marcel
23 juni (vervolg 17 ^{de})	4:47 – 6:09	25	Zonop	Richard en Marcel

ROUTE IN ELSWOUT Bron: Sovon

twijfel foerageren deze vogels ook boven de graslanden. Van Buizerd, Ekster, Fitis, Glanskop, Goudhaan, Grauwe Vliegenvanger, Groene Specht, Groenling, Grote Canadese Gans, Grote Lijsster, Holenduif, IJsvogel, Kerkuil, Kuifeend, Nijlgans en Waterhoen troffen wij ook alleen in Elswout territoria aan. Appelvinken namen wij overvliegend waar in Elswout, maar het enige zingende exemplaar dat wij zagen zong in Duinvliet, waar het territorium ook ingetekend is. In de rietkragen langs

ROUTE IN DUINVLIET EN DE GRASLANDEN Bron: Sovon

Duinvliet vonden wij zingende Bosrietzangers die wij bij de graslanden en in Elswout, wegens het ontbreken van geschikte rietkragen, niet vonden. De graslanden hadden als enige een paar Ooievaars op de nestpaal daar. Het paar stond vaak nog te dutten, of was net naar bed als wij aankwamen. Helaas hebben zij geen succesvol nest gehad dit jaar. Ook Stadsduiven waren beperkt tot de graslanden, waar zij onder de bruggen broedden.

Overeenkomsten en verschillen tussen 2016 en 2023

Het is interessant om te bekijken wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen de resultaten van dit jaar en die van zeven jaar geleden; voor een bespreking van inventarisaties in de periode 1960-2016 wordt verwezen naar De Nobel (1999) en Slaterus & Voslamber (2017). Van een aantal algemene soorten lukt dat niet omdat zij in 2016 niet zijn geteld. Het betreft de Houtduif, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink. Wel is bekend dat zij als broedvogel toen ook aanwezig waren.

Van een groot aantal soorten zijn de getelde territoria (nagenoeg) gelijk. Dat zijn Krakeend (2-2), Wilde Eend (15-16), Kuifeend (1-1), Nijlgans (9-7), Grote Canadese Gans (12-10), Buizerd (1-1), Kerkuil (1-1), Bosuil (5-5), IJsvogel (1-1), Groene Specht (1-1), Grote Bonte Specht (10-11), Boomklever (17-14), Gaai (4-4), Zwarte Kraai (3-3), Glanskop (1-1), Zwartkop (17-22), Boerenzwaluw (3-5), Staartmees (1-2), Witte Kwikstaart (2-2), Groenling (1-2), Putter (1-2) en Appelvink (1-1).

Bij een aantal soorten is sprake van een opvallend verschil: Zanglijster (20-13), Grauwe Gans (4-8), Waterhoen (1-8), Meerkoet (6-18), Holenduif (9-5) en Boomkruiper (9-25).

Van een aantal soorten werd in 2016

Tabel 2: Aantal soorten en aantal territoria per gebied

	Soort	Elswout	Duinvliet	Grasland	Totaal
1	Appelvink	-	1	-	1
2	Boerenzwaluw	5	-	-	5
3	Boomklever	12	2	-	14
4	Boomkruiper	20	5	-	25
5	Bosrietzanger	-	3	-	3
6	Bosuil	4	1	-	5
7	Buizerd	1	-	-	1
8	Ekster	1	-	-	1
9	Fitis	1	-	-	1
10	Gaai	3	1	-	4
11	Glanskop	1	-	-	1
12	Goudhaan	1	-	-	1
13	Grauwe Gans	3	-	5	8
14	Grauwe Vliegenvanger	2	-	-	2
15	Groene Specht	1	-	-	1
16	Groenling	2	-	-	2
17	Grote Bonte Specht	8	2	-	10
18	Grote Canadese Gans	10	-	-	10
19	Grote Lijster	1	-	-	1
20	Heggenmus	3	2	-	5
21	Holenduif	5	-	-	5
22	Houtduif	8	2	-	10
23	IJsvogel	1	-	-	1
24	Kerkuil	1	-	-	1
25	Koolmees	20	7	-	27
26	Krakeend	1	-	1	2
27	Kuifeend	1	-	-	1
28	Meerkoet	16	-	2	18
29	Merel	24	16	-	40
30	Nijlgans	7	-	-	7
31	Ooievaar	-	-	1	1
32	Pimpelmees	27	8	-	35
33	Putter	2	-	-	2
34	Roodborst	36	10	-	46
35	Staartmees	1	1	-	2
36	Stadsduif	-	-	3	3
37	Tjiftjaf	12	4	-	16
38	Vink	18	4	-	22
39	Waterhoen	5	-	3	8
40	Wilde Eend	14	-	2	16
41	Winterkoning	26	11	-	37
42	Witte Kwikstaart	2	-	-	2
43	Zanglijster	9	4	-	13
44	Zwarte Kraai	2	1	-	3
45	Zwartkop	14	3	-	17
	Soorten	41	20	7	45
	Territoria	331	87	16	434

wel één territorium (of meerdere) vastgesteld, maar in 2023 niet. Dat zijn Knobbelzwaan (1), Slobeend (1), Houtsnip (1), Halsbandparkiet (2), Kauw (7) en Gekraagde Roodstaart (1).

Een aantal andere soorten had in 2023 wel een territorium of territoria, maar in 2016 niet zoals Goudhaan (1), Bosrietzanger (3), Grauwe Vliegenvanger (2) en Stadsduif (3).

De **KAUW** had in 2016 zeven territoria, in 2023 konden geen territoria met zekerheid worden vastgesteld. *Foto: Lida Zaremba*

Soortbespreking

Hoewel meestal geen eenduidige verklaring voor de verschillen te geven valt, is er soms toch wel wat iets meer over te vertellen. Het aantal territoria van Grauwe Ganzen, bijvoorbeeld, is ten opzichte van 2016 verdubbeld tot acht. Dit ligt ook in de verwachting want het aantal Grauwe Ganzen neemt nog steeds toe in Nederland. In 1998 ontbrak de soort nog als broedvogel in Elswout, in 2010 waren er twee paar en in 2016 vier. Soorten die in zeer kleine aantallen het ene jaar wel en het andere jaar niet geteld zijn, en waarbij 'toeval' zeer waarschijnlijk de belangrijkste rol speelt en niet veranderingen in het gebied of de populatie, zijn: Slobeend, Knobbelzwaan, Gekraagde Roodstaart, Goudhaan en Bosrietzanger. Het aanzienlijk lagere aantal Holenduiven is wel opvallend te noemen. In het inventarisatierapport van 2016 staat dat Holenduiven in Elswout minder talrijk zijn geworden. Met een nog lager aantal

in 2023 kan dit een mogelijke trend aangeven voor Elswout, waar misschien het habitat minder geschikt is geworden. Landelijk is er geen sprake van een afname van deze soort. Iets soortgelijks gaat misschien op voor de Zanglijster die in 2023 opvallend minder talrijk was, maar landelijk geen afname laat zien. Aan de andere kant hebben wij vaak opgemerkt dat we Zanglijsters een lage broedcode moesten geven omdat veel lijsters die wij tegenkwamen foerageerden en niet (meer) zongen. Het aantal territoria dat wij vaststelden is ongetwijfeld lager dan het aantal dat er in werkelijkheid is. Opvallend is ook het grote verschil in aantal Boomkruipers. In 2016 werd een afname geconstateerd ten opzichte van eerdere jaren, maar in 2023 is het aantal meer dan verdubbeld. Landelijk gezien is er ook sprake van een stijgende trendlijn. Wellicht dat de populatie Boomkruipers inderdaad is gegroeid. Ook Waterhoen en Meerkoet werden in 2023 in veel hogere aan-

tallen geteld. Deze vogels nemen niet toe in Nederland dus met een landelijke trend heeft dit niets te maken. Opvallend is ook dat Halsbandparkiet en Kauw ontbreken in 2023. Deze soorten werden wel vrijwel iedere telling overvliegend en foeragerend waargenomen en wij zagen geschikte/vermoedelijke nestplekken, maar konden geen zekerheid krijgen. Het lijkt dus aannemelijk dat deze vogels toch wel in Elswout, of anders in de directe omgeving, hebben gebroed.

Overeenkomsten en verschillen in methode

Naast lokale of landelijke trends is ook de methode van invloed op de resultaten. In 2023 werd BMP-A (alle soorten) gehanteerd. In 2016 lag de nadruk op soorten van de SNL-lijst (Subsidiestelsel Natuur en Landschap) aangevuld met soorten van BMP-B (bijzondere soorten). De waarnemingen zijn in beide gevallen digitaal ingevoerd in het veld en geïnterpreteerd door het auto-clusterprogramma van Avimap. In 2016 werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juni; één

telling eind maart, twee in mei en twee in juni. In 2023 werden zes tellingen gedaan; één telling extra in maart. Dit is afgezien van de avond- en nachttellingen. In 2016 zijn geen avond- en nachttellingen gedaan. De tel duur heeft aanzienlijk verschil tussen beide inventarisatiejaren; In 2023 is 35 uur geteld, tegenover 34 uur in 2016 voor Elswout én Middenduyn samen. Roy telde alleen, terwijl Richard en ik de meeste tellingen samen deden, soms met extra hulp. De route die in 2016 is gevolgd is niet gelijk aan die van 2023. Daarnaast kan natuurlijk ook het weer tijdens het broedseizoen, of tijdens de telronden invloed hebben op de telresultaten.

Literatuur

- De Nobel, W.T. 1999. Broedvogels van Elswout in 1960-1998. Sovon-inventarisatierapport 1999/05. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Slaterus R. & Voslamber B. 2017. Broedvogels van Elswout en Middenduyn in 2016. Sovon-rapport 2017/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

GROTE CANADESE GANS met pullen. Foto: Lida Zaremba

